

EKSAMEN I

REVISJON

i henhold til rammeplan for treårig revisorutdanning
av 1.12.2005

Onsdag 17. desember 2008

kl. 09.00 – 15.00

Oppgavesettet består av i alt 4 oppgaver på 9 sider, inklusive denne siden

Tillatte hjelpemidler:

- Revisors håndbok
- Norges lover/særtrykk eller samlinger av lover uten kommentarer
- Skattelovsamling (Jacob Jarøy eller Ole Gjems-Onstad)
- Ikke-kommuniserbar kalkulator

Besvarelsen av oppgavene skal i størst mulig grad begrunnes i og inneholde referanse til lover og andre autoritative regelverk.

Hvis det anses nødvendig å ta forutsetninger grunnet ufullstendige eller uklare opplysninger, skal det redegjøres for forutsetningene i besvarelsen.

Begynn på nytt ark for hver oppgave. Besvarelsen skal ikke skrives med blyant.

OPPGAVE 1 (anslått tid: 1,25 t)

Foretak er underlagt mange lover og regler som setter rammer for virksomheten. Av revisorlovens § 5-2 første ledd fremgår det at det hører med under revisors plikter "å vurdere om det foreligger brudd på lover og forskrifter av vesentlig betydning for årsregnskapet".

Spørsmål a

Gjør rede for hvordan dette kravet iht god revisjonsskikk skal tas hensyn til i en revisjonsplan.

Arve Kvikk er revisor i Fortuna Forvaltning. Selskapet driver med fondsforvaltning og er dermed underlagt Kredittilsynets kontroll, jf. kredittilsynsloven. For å kunne drive verdipapirforvaltning er selskapet avhengig av å ha tillatelse fra finansdepartementet, og for å kunne opprettholde tillatelsen må bestemmelsene i lov om verdipapirfond overholdes. I revisjonsopplegget er revisjonen planlagt slik at den omfatter kontroll av om regnskapet er fastsatt i samsvar med lov og forskrifter, og om lover og forskrifter som har vesentlig betydning for årsregnskapet er overholdt, jf. kravet i revisorlovens § 5-2. Revisjonen har ikke avslørt eller gitt indikasjoner på at det har vært brudd på lover og forskrifter av betydning for årsregnskapet. Revisor har også innhentet fullstendighetserklæring fra ledelsen som bekrefter at lover og regler selskapet er underlagt er overholdt. I revisjonsberetningen er det derfor ingen presiseringer eller forbehold vedrørende overholdelse av lover og forskrifter.

En kontroll fra Kredittilsynet hos Fortuna Forvaltning utpå året avdekket en rekke brudd på verdipapirfondloven. Gjennomgang av nummererte brev fra revisor viste at de ikke innholdt noen spørsmål eller merknader vedrørende overholdelse av verdipapirfondloven. Lovbruddene relaterer seg til de to siste årene, som er revidert av Arve Kvikk. Konsekvensen av de avdekkede lovbruddene var at administrerende direktør ble anmeldt, og selskapet måtte levere tilbake tillatelsen til å drive fondsforvaltning.

Kredittilsynet er kritisk til at revisor åpenbart ikke har reagert på lovbruddene og Arve blir bedt om å redegjøre nærmere for revisjonsopplegget for Fortuna Forvaltning. I sitt svar gjør han rede for at revisjonen er planlagt og gjennomført innenfor det han anser for å være god revisjonsskikk og at kontrollene er innrettet mot overholdelse av lover og forskrifter som har vesentlig betydning for årsregnskapet. Dessuten har han innhentet fullstendighetserklæring fra ledelsen som har bekreftet at lover og regler foretaket er underlagt er overholdt.

Spørsmål b

Mener du at revisjonsplanen burde ha omfattet revisjonshandlinger som rettet seg mot overholdelse av loven som spesielt regulerer denne virksomheten (verdipapirfondloven), eller er ledelsens bekreftelse tilstrekkelig bevis for at loven er overholdt? Begrunn svaret.

Spørsmål c

Hvordan skulle Arve Kvikk ha handlet hvis han hadde funnet indikasjoner på de alvorlige lovbruddene i Fortuna?

Hvilke konsekvenser kan det medføre for Arve Kvikk at lovbruddene ikke er avdekket av revisjonen?

OPPGAVE 2 (anslått tid: 2 t)

Solveig Salar er hovedaksjonær (50%) og daglig leder i selskapet Molva AS. Resten av aksjene eies av hennes to brødre med 25% hver. Selskapet var opprinnelig et fiskebåtrederi som ble drevet og eid av deres far, men etter hans død i 2002 bestemte søsknene at kapitalforvaltning skulle være selskapets virksomhet. Molva AS hadde på dette tidspunktet ledig likviditet på ca. NOK 80 mill.

Kapitalen ble deretter i løpet av 2 – 3 år plassert i børsnoterte aksjer, obligasjoner og minoritetsandeler i ikke børsnoterte eiendomsselskaper i hjembyen. Ingen av aksjepostene utgjør mer enn 20% av aksjekapitalen i selskapene. Molva AS oppnådde en årlig avkastning på 16 – 18% på de unoterte verdipapirene, og den faste, anerkjente og solide meklerforbindelsen, Trutta AS, tipset om at de kunne formidle kortsiktige lån fra selskaper og personer som hadde midlertidig ledig likviditet, til en rente på 7 – 9%. Solveig fant dette interessant, og de neste årene utgjorde kortsiktige innlån en stadig større del av selskapets finansiering. Innlånene har en løpetid på en, tre eller seks måneder og er vanligvis i størrelse NOK 300.000 – 3.000.000, gjennomsnittlig NOK 800.000.

Innlånene registreres fortløpende, og i selskapets regnskapssystem er hvert lån identifisert med nummer og långiver. Videre finnes det opplysninger om dato for opptak og forfall, rentesats og provisjon til meglerfirmaet. Trutta AS sørger for at lånebeløpene etter fradrag for meklerprovisjonen overføres til Molvas' bankkonto. Når lånene innfris betaler Molva AS til Trutta AS, som videresender lånet til långiver. Alle kjøp og salg av verdipapirer skjer gjennom Trutta AS, som ukentlig foretar oppgjør for transaksjonene med Molva AS. I oppgjøret har Trutta AS trukket sin meklerprovisjon.

Molva AS - Balanse per 31.12.2007

Eiendeler	Mill kr	Egenkapital og gjeld	Mill kr
Anleggsmidler:		Egenkapital:	
Forretningsbygg	10	Aksjekapital	5
Aksjer i eiendomsselskaper	40	Annen egenkapital	<u>145</u>
Obligasjoner	<u>30</u>	Sum	<u>150</u>
Sum	<u>80</u>		
Omløpsmidler:		Gjeld:	
Børsnoterte aksjer	100	Kortsiktig innlån	47
Bankinnskudd	<u>20</u>	Skyldige renter på innlån	0,5
Sum	<u>120</u>	Annen kortsiktig gjeld	<u>2,5</u>
		Sum	<u>50</u>
Sum eiendeler	200	Sum egenkapital og gjeld	200

Opplysninger til balansen:

Forretningsbygget ble anskaffet for 6 år siden for 11 363 700 og er avskrevet lineært med 2% per år. Molva AS bruker 1/3 av bygget til egne kontorer og resten er utleid til forretningsformål. Aksjer i eiendomsselskaper er i balansen vurdert til anskaffelseskost. Obligasjonene er statsobligasjoner som gir en årlig avkastning i form av rente, og er i balansen oppført til pålydende. Planen er å beholde de til forfall som er to - tre år fram i tid, men de kan eventuelt innløses tidligere til pålydende (forutsett at statsobligasjoner alltid kan innløses til pålydende). Børsnoterte aksjer er oppført til anskaffelseskost i balansen men skal ved årsavslutningen vurderes etter regnskapslovens § 5-8 til markedsverdi (børsverdi).

Du er revisormedarbeider i revisjonsselskapet VIRENS, og din sjef, Gunnhild Gunnellus, ber deg utarbeide en revisjonsplan som omfatter postene børsnoterte aksjer, bankinnskudd og kortsiktige innlån i Molva AS. Hun har merket seg at stadig flere av revisjonsselskapets klienter har "begynt å leke seg på børsen", og din revisjonsplan for Molva AS skal presenteres for de øvrige medarbeiderne i VIRENS som et eksempel på hvordan revisjon av slike virksomheter kan utføres. I februar 2008 utarbeider du forslag til revisjonsplan for de nevnte postene i Molva AS, på grunnlag av erfaringene fra forrige års revisjon, samt vurdering av nye opplysninger som det må tas hensyn til ved revisjonen for 2008. Det er fortsatt gode tider i finansmarkedet og selskapet vil fortsatt benytte seg av kortsiktige lån til finansiering av aksjeinvesteringer i samme omfang som før. Din konklusjon er at det er ingen forhold som krever særskilt oppmerksomhet ved revisjonen og ingen forhold som tilsier at verken iboende risiko eller kontrollrisiko er høy.

Spørsmål a

Hvordan ser ditt forslag til revisjonsplan for 2008 for Molva AS ut for regnskapspostene børsnoterte aksjer, bankinnskudd og kortsiktige innlån?

Du er nå kommet til midten av oktober og skal påbegynne revisjonen for 2008. Det er nå stor uro i finansmarkedet og verdiene på børsen har falt kraftig. I eiendomsmarkedet er det også liten aktivitet, eiendomsprisene har begynt å falle og det er vanskelig både å finne investorer og leietakere. Det har også blitt vanskelig å skaffe både kortsiktig og langsiktig finansiering. Leiekontrakten for to av leietakerne avsluttes ved årsskiftet og Molva AS er nå på jakt etter nye leietakere. Arealet som blir ledig utgjør ca 1/3 av bygget og har årlig gitt en leieinntekt på kr 750 000.

Gjennomsnittlig aksjeverdi for investeringene i børsnoterte aksjer per 31.12.2008 kan estimeres til ca 75% av anskaffelseskost. Aksjer i eiendomsselskap er i foreløpig regnskap oppført til anskaffelseskost, og obligasjoner er oppført til pålydende. Kortsiktige lån for til sammen 25 millioner forfaller til betaling 20. desember i år og ytterligere 20 mill forfaller til betaling 1. februar neste år 2009.

Molva AS - Foreløpig balanse per 30.9.2008

Eiendeler	Mill kr	Egenkapital og gjeld	Mill kr
Anleggsmidler:		Egenkapital:	
Forretningsbygg	10	Aksjekapital	5
Aksjer i eiendomsselskaper	40	Annen egenkapital	<u>150</u>
Obligasjoner	<u>35</u>	Sum	<u>155</u>
Sum	<u>85</u>		
Omløpsmidler:		Gjeld:	
Børsnoterte aksjer	140	Kortsiktig innlån	88
Bankinnskudd	<u>20</u>	Skyldige renter på innlån	0,6
Sum	<u>160</u>	Annen kortsiktig gjeld	<u>1,4</u>
		Sum:	<u>90</u>
Sum eiendeler	<u>245</u>	Sum egenkapital og gjeld	<u>245</u>

Det er ikke tatt hensyn til skatt i det foreløpige regnskapet og ses derfor bort fra ved løsningen av oppgaven.

Spørsmål b

Hvordan vil de nye opplysningene innvirke på din risikovurdering for Molva AS og hvordan vil din eventuelle revurdering av risikoen få konsekvenser for en revisjonsplan som omfatter samtlige balanseposter?

Spørsmål c

Hvilke konsekvenser kan endringen i den økonomiske situasjonen ha for innholdet i årsberetningen og revisjonsberetningen?

OPPGAVE 3 (anslått tid: 1,5 t)

Du er registrert revisor og ansatt som revisormedarbeider i Auditorium Revisjon AS (heretter betegnet ARAS). Du har arbeidet der noe over tre år og har nå fått ansvaret for planleggingen av revisjonen av Føre & Wahr AS (heretter betegnet FWAS). FWAS er et mellomstort foretak som importerer brannvernutstyr fra Asia. Kundene er dels store byggevare- og jernvarekjeder og dels mindre, selvstendige butikker.

Oppdragsansvarlig revisor for FWAS er statsautorisert revisor Boris Biørn. Revisjonsteamet består av Boris og deg og Siv Jansen, en nyutdannet og nyansatt siviløkonom uten revisjonserfaring. Det er første gang du er med på revisjonen av FWAS, mens Boris har vært oppdragsansvarlig de siste fem årene.

FWAS har installert et nytt IT-system som var operativt 1. januar 2007. Det gamle regnskapssystemet ble anskaffet for 20 år siden og omfattet bare hovedbok og lovpålagte underbøker. I tillegg hadde selskapet frittstående systemer for lønn, lagerstyring og ordre/fakturering, som det ikke var mulig å integrere med regnskapssystemet. Det nye systemet er et av de mest anvendte standardssystemene på markedet. Det er database-orientert, ved at transaksjoner registreres én gang i basen med en multidimensjonal kode som gjør det mulig å produsere lovpålagte rapporter og

interne styringsrapporter etter behov. Det var ikke nødvendig med store tilpasninger, og leverandøren bisto med installasjon og igangkjøring av det nye systemet.

Spørsmål a

Redegjør på prinsipielt grunnlag for forskjellen i risikobildet for regnskap produsert i det tidligere og det nye IT-systemet.

Siv og du starter kartlegging og vurdering av rutiner og intern kontroll hos FWAS i august 2007. En dag nevner Siv at innkjøpssjefen i selskapet er fetter av hennes mor. Hun sier hun ikke har sett ham siden han og hans kone var i konfirmasjonsselskapet hennes for ca 10 år siden. De ga henne et 6kg brannslukkingsapparat i konfirmasjonspresang.

Spørsmål b

Har slektskapet mellom Siv og innkjøpssjefen noen betydning for om Siv kan delta i revisjonen av FWAS, og har det noen betydning for ARASs mulighet til å revidere selskapet?

Forutsett at ARAS fortsatt reviderer FWAS og at Siv fortsatt deltar i revisjonsteamet. Siv har ikke noen forkunnskaper om revisjon og gir uttrykk for at hun ikke forstår hva som menes med "vesentlighet" i revisjonssammenheng.

Spørsmål c

Hvordan vil du forklare Siv hva revisor mener med "vesentlighet" og hvilken betydning vesentlighet har for revisjonen?

OPPGAVE 4 (anslått tid: 1,25 t)

Oppgaven dreier seg fortsatt om ARAS og FWAS. I bilagsarkivet hos FWAS arkiveres leverandørfaktura m/ tilhørende tolldokumenter, bestillingsseddel og mottaksrapport fra lageret, sammenheftet for hvert innkjøp. Du har funnet to interne kontrollhandlinger i innkjøpsrutinen som du mener reduserer kontrollrisikoen vedrørende gyldigheten og nøyaktigheten av registrert beløp på konto for varekjøp. Kontrollene er dokumentert ved signatur på henholdsvis mottaksrapporten og leverandørfakturaen. Kontrollene utføres uavhengig av hverandre, det vil si at det ikke har betydning for utførelsen av den ene kontrollhandlingen om den andre kontrollhandlingen er utført eller ikke.

Du finner at det vil være rasjonelt å teste begge kontrollene, og du ber Siv utarbeide et forslag til utforming av revisjonshandlingene. Hun foreslår å trekke 2 tilfeldige utvalg, ett for test av hver kontrollhandling. Utvalgsstørrelsen har hun satt til 20 for hvert utvalg, og populasjonen for begge testene er alle leverandørfakturaer i bilagsarkivet (det er en egen bilagsserie for leverandørfakturaer). For hvert utvalg går testen ut på å kontrollere at det er signert for kontroll på det relevante dokumentet (hvh

mottaksrapporten og leverandørfakturaen). Videre hevder Siv at hvis det ikke finnes feil i utvalgene, har testene bekreftet at det er lav kontrollrisiko vedrørende gyldighet og nøyaktighet av varekjøpet.

Spørsmål a

Hvilke kommentarer har du til Sivs forslag til testopplegg?

Sent på høsten 2007 begynner du og Siv med test av kontroller hos FWAS. Boris har, som oppdragsansvarlig, gjennomgått og godkjent strateginotatet og revisjonsplanen. Boris mener at det er en fordel å kunne kvantifisere delkonklusjoner så langt det er mulig. For en test av en særskilt viktig intern kontrollhandling, har han spesifisert at du må sørge for at testen gir deg tilstrekkelig bevis til at du kan konkludere med 95% sannsynlighet at det er mindre enn 5% kontrollavvik i populasjonen. Han er ikke spesielt opptatt av risikoen for å tillegge internkontrollen for liten pålitelighet. Kontrollen er i utgangspunktet ansett som meget god, og Boris mener du kan regne med ikke å finne feil i utvalget.

Spørsmål b

Hvor stort utvalg vil du teste (benytt vedlagte statistiske tabeller), og hvilken metode vil du benytte ved utvelgelsen?

Siv blir satt til å gjennomføre testen. Hun finner ett tilfelle i utvalget der den interne kontrollen ikke er dokumentert.

Spørsmål c

Hvilken konklusjon kan Siv trekke på grunnlag av resultatet av testen? Benytt vedlagte statistiske tabeller.

Siden resultatet av testen ikke er så godt som Boris krever, mener Siv at forutsetningen om lav kontrollrisiko ikke holder og at det må gjennomføres mer substanskontroll (hun har nå lest seg opp på risikomodellen og vet alt om revisjonsrisikoen og dens elementer og sammenhengen mellom risikoelementene).

Spørsmål d

Ser du noen annen mulighet for det videre revisjonsarbeidet enn den Siv foreslår?

Tabell 1: Nødvendig stikkprøvestørrelse og høyeste tolererbare antall kontrollavvik i stikkprøven (i parentes)

Risiko β/α	Tolerert andel kontroll avvik	Forventet andel kontrollavvik (i % av tolerert andel)					
		0%	10%	20%	30%	40%	50%
5/30	1%	300(0)	300(0)	475(1)	630(2)	-	-
	3%	100(0)	100(0)	159(1)	210(2)	351(5)	524(9)
	5%	60(0)	60(0)	95(1)	126(2)	211(5)	315(9)
	7%	43(0)	43(0)	68(1)	90(2)	151(5)	225(9)
	10%	30(0)	30(0)	48(1)	63(2)	106(5)	158(9)
5/10	1%	300(0)	475(1)	776(3)	-	-	-
	3%	100(0)	159(1)	259(3)	395(6)	556(10)	850(17)
	5%	60(0)	95(1)	156(3)	237(6)	340(10)	510(17)
	7%	43(0)	68(1)	111(3)	170(6)	243(10)	365(17)
	10%	30(0)	48(1)	78(3)	119(6)	170(10)	255(17)
10/30	1%	231(0)	231(0)	389(1)	533(2)	699(3)	-
	3%	77(0)	77(0)	130(1)	178(2)	223(3)	352(6)
	5%	47(0)	47(0)	78(1)	107(2)	134(3)	211(6)
	7%	33(0)	33(0)	56(1)	77(2)	96(3)	151(6)
	10%	24(0)	24(0)	39(1)	54(2)	67(3)	106(6)
10/10	1%	231(0)	389(1)	533(2)	800(4)	-	-
	3%	77(0)	130(1)	178(2)	267(4)	434(8)	671(14)
	5%	47(0)	78(1)	107(2)	160(4)	260(8)	403(14)
	7%	33(0)	56(1)	77(2)	115(4)	186(8)	288(14)
	10%	24(0)	39(1)	54(2)	80(4)	130(8)	202(14)
20/30	1%	161(0)	161(0)	161(0)	300(1)	428(2)	552(3)
	3%	54(0)	54(0)	54(0)	100(1)	143(2)	184(3)
	5%	33(0)	33(0)	33(0)	60(1)	86(2)	135(4)
	7%	23(0)	23(0)	23(0)	43(1)	62(2)	97(4)
	10%	20(0)	20(0)	20(0)	30(1)	43(2)	68(4)

Merknad. Tabellen bygger på såkalt Poissontilnærming og forutsettes brukt i sammenheng med Tabell 2. Den anviser stikkprøver som kan avvike noe fra mer eksakte tabeller basert på den binomiske fordeling.

Tabell 2: Øvre grenser for n x avvikshyppighet

Observert antall kontrollavvik	Risiko overvurdering					
	1%	2.5%	5%	10%	15%	20%
0	4.61	3.69	3.00	2.31	1.90	1.61
1	6.64	5.58	4.75	3.89	3.38	3.00
2	8.41	7.23	6.30	5.33	4.73	4.28
3	10.05	8.77	7.76	6.69	6.02	5.52
4	11.61	10.25	9.16	8.00	7.27	6.73
5	13.11	11.67	10.52	9.28	8.50	7.91
6	14.58	13.06	11.85	10.54	9.71	9.08
7	16.00	14.43	13.15	11.78	10.90	10.24
8	17.41	15.77	14.44	13.00	12.08	11.38
9	18.79	17.09	15.71	14.21	13.25	12.52
10	20.15	18.40	16.97	15.41	14.42	13.66
11	21.49	19.68	18.21	16.60	15.57	14.78
12	22.83	20.97	19.45	17.79	16.72	15.90
13	24.14	22.24	20.67	18.96	17.86	17.02
14	25.45	23.49	21.89	20.13	19.00	18.13
15	26.75	24.75	23.10	21.30	20.13	19.24
16	28.04	25.99	24.31	22.46	21.26	20.34
17	29.31	27.22	25.50	23.61	22.39	21.44
18	30.59	28.45	26.70	24.76	23.51	22.54
19	31.85	29.68	27.88	25.91	24.63	23.64
20	33.11	30.89	29.07	27.05	25.74	24.73

Beregning av øvre grenser for hyppigheten av kontrollavvik i populasjonen skjer slik: Velg linje i Tabell 2 i henhold til det observerte antall enheter i stikkprøven med kontrollavvik, og avles tallet i den kolonne som svarer til den planlagte risiko for overvurdering. Den øvre grensen får en ved å dividere dette tallet med stikkprøvestørrelsen.